

УКРАЇНА

(19) **UA**

(11) **107116**

(13) **U**

(51) МПК

C01B 3/50 (2006.01)

C01B 3/54 (2006.01)

C25B 11/04 (2006.01)

C25B 11/06 (2006.01)

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ
УКРАЇНИ

(12) ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА КОРИСНУ МОДЕЛЬ

(21) Номер заявки: **u 2015 10789**

(22) Дата подання заявки: **05.11.2015**

(24) Дата, з якої є чинними
права на корисну
модель: **25.05.2016**

(46) Публікація відомостей
про видачу патенту: **25.05.2016, Бюл.№ 10**

(72) Винахідник(и):

**Герцик Оксана МIRONІВНА (UA),
Бойчишин ЛІДІЯ Михайлівна (UA),
Ковбуз Мирослава Олексіївна (UA),
Носенко Віктор Костянтинович (UA),
Переверзєва Тетяна Георгіївна (UA)**

(73) Власник(и):

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000
(UA)**

(54) СПОСІБ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ РЕАКЦІЇ ЕЛЕКТРОКАТАЛІТИЧНОГО ВИДІЛЕННЯ ВОДНЮ З ЛУЖНИХ РОЗЧИНІВ

(57) Реферат:

Спосіб інтенсифікації реакції електрокаталітичного виділення водню з лужних розчинів, що включає реакцію, яка відбувається на електроді з аморфного сплаву. Як електродний матеріал використовують аморфний сплав $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$, який додатково термообробляють.

UA 107116 U

Корисна модель належить до хімічної галузі, зокрема електрокаталітичного одержання водню, що може бути використано в органічному синтезі, а також водневій енергетиці.

Відомий спосіб електрокаталітичного виділення водню з 6 % розчину NaOH з використанням базової Fe-P та модифікованих композицій Fe-P-Pt, Fe-P-Ce. Найвища густина виділення водню у випадку використання електрода із сплаву $\text{Fe}_{94}\text{P}_4\text{Ce}_2$ $i_a=41 \text{ mA/cm}^2$, сплаву $\text{Fe}_{94}\text{P}_4\text{Pt}_2$ - 20 mA/cm^2 , а Fe_{94}P_6 $4\text{--}5 \text{ mA/cm}^2$ [Sequeira C.A.C., Santos D.M.F., Brito P.S.D. Electrocatalysis activity of simple and modified Fe-P electrodeposits for hydrogen evolution from alkaline media, Energy. 36(2011) 847-853].

Недоліком композиції є зниження антикорозійної тривкості електродів під час тривалого експерименту у 6 % лужному розчині.

Відомий спосіб електрокаталітичного виділення водню на поверхні наноструктурованого MoS_2 , який може замінити платинові електроди. Синтез каталізатора двоступеневий. Синтез монокристалічних наносмужок MoS_2 передбачає високу активність вкритої ними поверхні, що веде до високого електрокаталітичного ефекту виділення водню при 170 mB та густині струму 20 mA/cm^2 [Single-Crystal Atomic-Layered Molybdenum Disulfide Nanobelts with high Surface Activity/ Lei Yang, Hao Hong, Qi Fu, Yuefei Huang, Jingya Zhang, Xudong Cui et al. //ACS Nano, 2015, 9 (6), PP. 6478-6483].

Недоліком цього способу є складне формування активної поверхні, що, практично, не знижує перенапруги виділення водню у порівнянні з простішими молібдендисульфідними електродами.

Відомий спосіб електрокаталітичного виділення водню на електродах на основі Ni або Co різного композиційного складу: Co-Mo, Ni-Mo, Co-Mo-P-S, Ni-Mo-P-S [Богомазова Н.В., Мирончак Е.В., Корский И.М. Исследование гальванических электрокаталитических покрытий на основе никеля или кобальта // Химия и технология неорганических материалов и веществ. Труды БГТУ. - 2011. - № 3. - С. 15-19]. Добавки P і S у складі покриття електродної поверхні підвищує їх електрокаталітичну активність, особливо Co-Mo-P-S.

Недоліком цього способу є довготривале виготовлення електродів, технологія якого вимагає уточнення умов одержання покриттів з метою покращення морфології поверхні.

Відомий спосіб для лужних електролізерів води, за яким застосовують електроди з пористим нікелевим покриттям, яке отримують нанесенням нікелевого порошку з гальванічної ванни з додатками низькомолекулярних спиртів на поверхню нікелевої сітки [Кулашев В.Н., Кулеков Н.В., Удрис Е.Я. Способ изготовления электродов с пористым никелевым покрытием для щелочных электролизеров воды /Патент Ru 253/2534014]. Такі електроди є достатньо каталітично активні в процесах виділення водню.

Недоліком цього способу є неможливість отримати поверхню з відтворюваними морфологічними параметрами, що забезпечували б відтворюваність результатів роботи електролізера.

Найближчим аналогом є спосіб електрокаталітичного виділення водню з лужних розчинів з використанням аморфних нанокристалізованих сплавів Fe-Nb-B-(P3M), де P3M=Dy, Tb із вмістом 2 % ат. [Бойчишин Л.М., Герцик О.М., Ковбиз М.О., Котур Б.Я., Переверзєва Т.Г. Спосіб підвищення електрокаталітичної активності Fe-Nb-B-(P3M) у процесі виділення водню з лужних розчинів /Патент № 96878. Опубл. 25.02.2015. Бюл. № 4.]. У випадку нанокристалізованого легованого диспрозієм зразка простежується зниження катодного значення перенапруги і, відповідно, підвищення густини струму виділення водню в 4,4 разу, а у легованого тербієм – при незмінній перенапрузі густина струму виділення водню збільшилася у 3 рази. Після односторонньої термообробки зразків сплавів при $T=(825\pm 5)\text{K}$ на дифрактограмах, окрім гало, з'являються піки, що відповідають формуванню нанокристалів $\alpha\text{-Fe}$ розміром 15-20 нм, з дифузійними шарами атомів ніобію.

Проте вищеописані електроди є ефективними у електрокаталітичних реакціях виділення водню у висококонцентрованих лужних розчинах (4,0-5,0)М.

В основу корисної моделі поставлено задачу удосконалити спосіб інтенсифікації реакції електрокаталітичного виділення водню із лужних розчинів шляхом використання нанокристалічного електрода $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$, що дасть змогу збільшити об'єм одержаного газу та знизити концентрацію водного розчину KOH, з якого виділяють водень, що призведе до зменшення витрат вихідної речовини.

Поставлена задача вирішується так, що у способі інтенсифікації реакції електрокаталітичного виділення водню з лужних розчинів застосовують термічно нанокристалізований легований гадолінієм (2 ат.%) вихідний матеріал $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$, який витримують упродовж 30 хв при $T=823\text{K}$, з наступним охолодженням в атмосфері повітря до кімнатної температури.

Суттєвими відмінностями корисної моделі є:

- заміна 2 ат.% РЗЕ: Dy чи Tb на Gd;
- зменшення тривалості термообробки при 823 К до 30 хв; - зниження концентрації водного розчину від 5,0 М до 1,0 М.

Аморфні металеві сплави після попередньої температурної обробки можуть набувати нових властивостей, що розширює сферу їх застосування. При температурах першої стадії кристалізації в аморфній матриці виникають перші нанокристалічні угруповання та збільшується питома поверхня активних центрів з вищою локальною енергією, тобто реакційною здатністю. Крім цього, при нагріванні до температури першої стадії кристалізації можуть виникати інтерметалічні сполуки, що підсилюють каталітичну активність поверхні в різних процесах.

Фіг. 1. Мікрофотографія вихідного зразка $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$.

Фіг. 2. Мікрофотографія зразка $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ після 24 годинного витримання в 4,0 М водному розчині КОН.

Фіг. 3. Мікрофотографія вихідного зразка $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$.

Фіг. 4. Мікрофотографія зразка $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$ після 24 годинного витримання в 4,0 М КОН.

Фіг. 5. Залежність об'єму водню, виділеного на електродах $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ (1) та $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$ (2) з 1,0 М водного розчину КОН від тривалості витримки електрода при $T=823\text{K}$.

Для підтвердження одержаного технічного результату проведено попереднє порівняльне тестування антикорозійної тривкості базового і легованого гадолінієм аморфного сплаву у лужних розчинах різної концентрації, а також до і після термообробки.

Корисна модель пояснюється наступними прикладами.

Приклад 1.

Для тестування вихідних та попередньо окиснених зразків сплавів хронопотенціометрично фіксують початкове значення потенціалів в момент контакту електрода із лужним середовищем (E_0) та значення потенціалів після 200 с (E_{200}) і 600 с (E_{600}) самочинного окиснювального процесу ювенільних зразків, а також попередньо витриманих 24 години у цих же лужних розчинах.

Таблица 1

Результати хронопотенціометрії зразків електродів вихідних та попередньо витриманих 24 год. у водних розчинах КОН, $T=298\text{K}$

С _{кон} , М	Зразок	$\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$			$\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$		
		E_0 , В	E_{200} , В	E_{600} , В	E_0 , В	E_{200} , В	E_{600} , В
0,5	в	0,036	0,038	0,018	0,193	0,205	0,200
	24 год	-0,091	-0,026	-0,042	0,198	0,204	0,200
1,0	в	0,038	0,044	-0,087	0,192	0,166	0,185
	24 год	-0,133	-0,060	-0,112	0,202	0,181	0,187
2,0	в	-0,046	-0,263	-0,382	0,045	0,099	0,109
	24 год	-0,555	-0,537	-0,378	-0,095	-0,188	-0,187
3,0	в	-0,091	-0,554	-0,584	0,101	0,027	-0,046
	24 год	-0,624	-0,598	-0,589	-0,444	-0,593	-0,584
5,0	в	-0,212	-0,563	-0,580	-0,125	-0,259	-0,337
	24 год	-0,622	-0,587	-0,591	-0,338	-0,629	-0,630

де в - вихідний зразок; 24 год. - дослідний зразок, витриманий 24 год. у КОН.

Значення вільного потенціалу як вихідних зразків $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$, так і попередньо витриманих 24 год. у лугах у 0,5 та 1,0 М розчинах КОН незалежно від тривалості; поверхневої реакції є додатними, що вказує на їх високу антикорозійну тривкість. Практично, тільки у 5,0 М розчині КОН поверхня легованого аморфного сплаву піддається окисненню.

Приклад 2.

За циклічною вольтамперометрією із скануванням потенціалу в межах (-1,5 - +1,4) В визначають електрохімічні характеристики антикорозійної тривкості $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ та $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$ в умовах повторних окисдно-відновних процесів. Дослідження проводять з використанням вихідних зразків, а також після їх 24-годинної витримки, в 0,5-5,0 М розчинах КОН.

Таблиця 2

Параметри корозії вихідних та попередньо витриманих 24 год. у розчинах (0,5-5,0) М КОН зразків електродів $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ і $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$, $T=298\text{K}$

$C_{\text{кон}}, \text{М}$	Зразок	$\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$		$\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$	
		$E_{\text{кор}}, \text{В}$	$I_{\text{кор}} \cdot 10^5, \text{А/см}^2$	$E_{\text{кор}}, \text{В}$	$I_{\text{кор}} \cdot 10^5, \text{А/см}^2$
0,5	в	-0,58	1,6	-0,61	0,54
	24 год.	-0,79	0,8	-0,60	0,54
1,0	в	-0,58	1,9	-0,60	0,51
	24 год.	-0,75	0,6	-0,80	0,62
2,0	в	-0,55	0,2	-0,62	0,22
	24 год.	-0,79	1,1	-0,79	0,60
3,0	в	-0,70	0,1	-0,70	0,30
	24 год.	-0,82	0,6	-0,85	0,50
4,0	в	-0,81	0,2	-0,71	0,90
	24 год.	-0,69	1,8	-0,84	0,32
5,0	в	-0,72	0,9	-0,69	0,10
	24 год.	-0,99	0,6	-0,85	0,40

де в - вихідний зразок; 24 год. - дослідний зразок, витриманий 24 год. у КОН. Заміна основного елемента Fe у складі аморфного сплаву $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ на 2 % ат. гадолінію призводить до суттєвого зменшення струмів корозії, що свідчить про вищу антикорозійну тривкість легованого зразка. Попереднє 24-годинне вигримування легованого зразка електроду у лужних розчинах не викликає помітних змін параметрів корозії.

Приклад 3.

Скануючою електронною мікроскопією вихідних та попередньо витриманих 24 години в 4,0 М лужному розчині зразків електродів виявляють різницю морфології поверхонь базового $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ та легованого $\text{Gd-Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$ сплавів (рис. 1 а, б, рис. 2 а, б).

Однорідна сіра поверхня сплаву $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ покрита щільним поверхневим шаром, на якому після витримування в 4 М розчині викристалізуються КОН та інші гідроксополуки, що підтверджують дані таблиці 3. При наявності Gd на поверхні сплаву формуються багат шарові дрібнозернисті оксидні покриття неоднорідного рельєфу (рис. 2 а, б). При цьому на поверхні сплаву суттєво зростає вміст Gd (табл. 3), що запобігає корозії цих електродів за рахунок формування нерозчинних захисних шарів кисневмісних сполук Gd.

Таблиця 3

Компонентний склад (% ат.) вихідних та витриманих 24 години у 4,0 М КОН зразків сплавів

Сплав	Вихідний зразок				Після 24 год. витримування в лузі				
	Fe	Nb	B	Gd	Fe	Nb	K	B	PЗМ
$\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$	79,21	6,70	14,0	-	67,98	6,72	4,03	21,27	-
$\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$	72,61	6,69	14,0	6,70	73,22	8,31	1,29	5,17	12,01

Приклад 4.

Вольтамперометрично встановлюють значення потенціалів електрокаталітичного виділення водню з лужних 1,0-5,0 М розчинів в межах -1,1- (-1,0) В. Проводять у цих межах у потенціостатичному режимі довготривалі 2 год кінетичні дослідження електрокаталітичного виділення водню з лужних розчинів.

Таблиця 4

Об'єм водню, виділений на $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ і $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$ електродах з водних розчинів різної концентрації $T=298\text{K}$

	$V_{\text{H}_2}, \text{мл/см}^2$				
	1,0 М	2,0 М	3,0 М	4,0 М	5,0 М
$\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$	0,96	1,06	1,16	6,07	7,10
$\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$	13,82	0,9	2,1	50,61	9,34

Враховуючи високу антикорозійну тривкість сплаву $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$ у розчинах КОН середньої концентрації, дальше дослідження інтенсифікації виділення водню проводять з 1,0 М розчину.

5 Приклад 5.

Для підвищення електрокаталітичної активності електродів $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ та $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$ їх різотривало наноструктурують при $T=823\text{K}$, що відповідає першій стадії кристалізації.

10 На Фіг. 5 наведена залежність об'єму виділення водню від тривалості термообробки зразків. Електрод $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ активується після 40-50 хвилинної витримки при 823 К, а легований гадолінієм в цих же умовах максимально інтенсифікує процес виділення водню з 1,0 М водного розчину КОН. Об'єм H_2 коливається в межах 55-65 мл на см^2 геометричної поверхні електрода упродовж 30 хв. Високий вихід водню пов'язаний з морфологією поверхневих шарів, що формуються на поверхні електродів у вигляді глобул розміром до 50 нм. Під час електролізу

15 поверхня $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$ електрода збагачується гадолінієм, що визначає активність і довготривалість його електрокаталітичної дії.

Вищенаведені приклади доводять, що:

- легування аморфного сплаву $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ 2 ат. % гадолінію суттєво підвищує антикорозійну тривкість сплаву у широкому діапазоні 0,5-5,0 М концентрації КОН;
- введення в сплав $\text{Fe}_{84}\text{Nb}_2\text{B}_{14}$ 2 ат. % гадолінію зумовлює зміну морфології поверхні, яка
- 20 вкривається дрібнозернистими шарами із збільшеним вмістом гадолінію, що підвищує її каталітичну активність;
- відпалений при $T=823\text{K}$ - 1 стадія нанокристалізації - сплав $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$ електрокаталітично інтенсифікує процес виділення молекулярного водню із п'ятикратно розведеного лужного розчину, тобто 1,0 М водного розчину КОН.

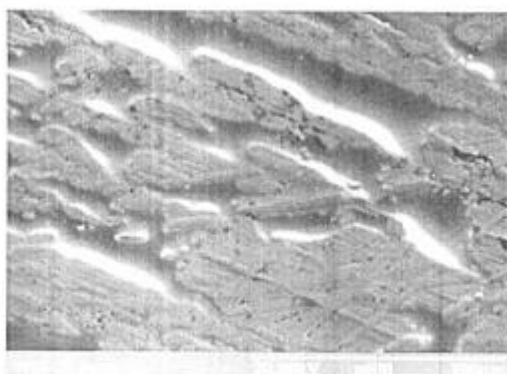
25

ФОРМУЛА КОРИСНОЇ МОДЕЛІ

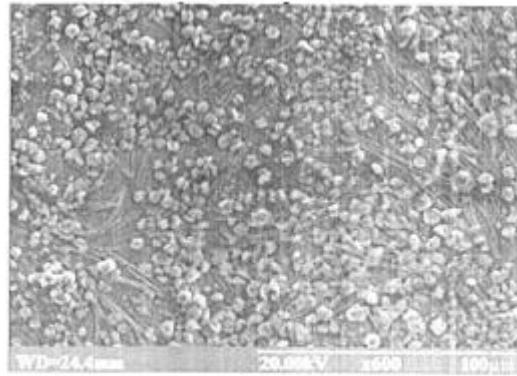
Спосіб інтенсифікації реакції електрокаталітичного виділення водню з лужних розчинів, за яким реакція відбувається на електроді з аморфного сплаву, який **відрізняється** тим, що як

30

електродний матеріал використовують аморфний сплав $\text{Fe}_{82}\text{Nb}_2\text{Gd}_2\text{B}_{14}$, який додатково термообробляють при температурі першого ступеня кристалізації $T=823\text{K}$ упродовж 30 хвилин.

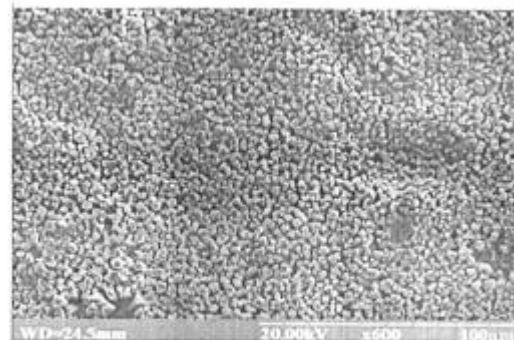
Фіг. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

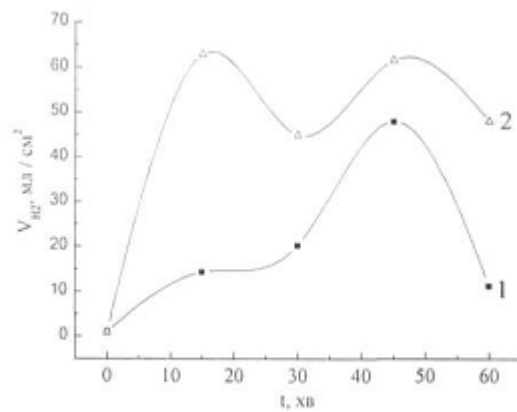

Fig. 5

Комп'ютерна верстка А. Крулевський

Державна служба інтелектуальної власності України, вул. Василя Липківського, 45, м. Київ, МСП, 03680, Україна

ДП "Український інститут інтелектуальної власності", вул. Глазунова, 1, м. Київ – 42, 01601